JÆTTESTUEN I „RÆVEHØJ“ VED SLOTSBJERGBY.

Af

G. Rosenberg.

„Rævehøj“ ligger ikke ved Alfarvej eller paa en fremtrædende Plads i Terrænet. Tager man ad Skelskør Landevej fra Slagelse forbi „Galgehøj“ og „Hashøj“, der knejser paa Toppen af en 90 m høj Banke og er naaet gennem Slotsbjergby, har man straks mod Vest vid Udsigt over Lavningen ved Vorby Aa. Ser man sig herfra godt for, kan man nok skelne „Rævehøj“s græsklædte Kuppel dybt nede i Lavningen i sydvestlig Retning. En Bivej fører ned til den.

Slaar man ind paa den og kommer ned i Lavningen, saa ser man da først, efterhaanden som man nærmer sig Højen, hvor kraftigt den virker i Landskabet. Intet Under, thi det er i Virkeligheden én af de største, om ikke den aller største, af Jordhøje, som her i Landet dækker en Jættestue. Den maaler sine 45 à 50 m i Tværmaal og rigeligt 5 m i Højden, og endda er der Tid efter anden bortkørt mange

Hundrede Læs Jord fra dens Fod. Mange af de Sten, som oprindeligt har omkranset den, er ogsaa fjærnede.

En omtrent 10 m lang Sti fører, i Bunden af et dybt Skaar i Højens Østside, ind til Jættestuens overdækkede Gang. Gangen er nu forsynet med en aflaaset Dør, som man kan bede Gaardejeren om at aabne.

Gangens Sider er bygget af ialt 5 Par staaende Bæresten og 2 Par smallere, fremstaaende „Karmsten".*) Mellem disse er der sat lange, smalle „Tærskelsten" i Jorden, og her har man i Oldtiden kunnet lukke for Jættestuen med store flade „Dørsten". Det yderste Par Sidesten og Karmsten er nu ikke overdækkede, men Resten af Gangen er dækket af 5 Sten.

Udvendig er Gangens Højde og Bredde kun henholdsvis 1,00 m og 0,55 m, og til disse Dimensioner maa den, der vil aflægge Besøg i Højen, da til en Begyndelse bringe sit Omfang ned. Men den bliver større indefter, og hvor den munder ud i Kamret 4 m længere inde i Højen, er den 1,30 m og 0,90 m.

Inde i Kamret bliver Pladsen naturligvis endnu større. Højden straks indenfor Gangen er 1,70 m og ved Nord- og Sydenden henholdsvis 1,45 m og 1,00 m. Længden er ca. 7,50 m og Bredden fra 1,40 m —2,00 m. I Kamrets Bund er nedgravet to lange smalle Sten, der ligesom adskiller Gulvfladen i 3 Dele.**)

---

*) C. A. Nordman, Jættestuer i Danmark, Nya Fynd, i Nordiske Fortidsminder, Bind II, Hefte 2. 1918, S. 83, Fig 47—48.

**) C. A. Nordman, Studier öfver Gånggriftkulturen i Danmark i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1917, p. 235.

Kamret er nu dannet af 14 Bæresten og 5 Dæksten, men der har oprindelig været 16 Bæresten. To af dem er nemlig allerede i Oldtiden, sandsynligvis medens Jættestuen endnu anvendtes som Grav, bleven fjærnede fra Kamrets Sydende. Dets sydlige Halvdel var ved Udgravningen i det hele taget mindre godt bevaret, Sidestenen hældede indad og Dækstenene truede med at skride ned. Det var derfor nødvendigt i denne Del af Kamret at opstille og faststøbe med Cement i Grunden et solidt Stativ af svære Jernbjælker, som vel nu noget vanskeliggør Passagen her, men som sikrer Kamrets Bevaring.*)

Den første efter Aartusinders Forløb, som betræder det Rum, der den Gang indrettedes til Hvilested for de Døde, vil ikke kunne undgaa, at Tanker og Stemninger, som ikke er Hverdagens, bemægtiger sig ham og holder ham fast.

Det dyreste og bedste, det, der for Dig var alt — Livet — mistede Du, men din Hovedskal, dine Knogler, ligger der og vidner om, at Du var til en Gang for nogle Tusinde Aar siden. Og din tro Ledsager, din Flintdolk og Naalen, som Du stak i din Kappe, ligger ved din Side og ser endnu ud som den Gang, da dine Øjne kærtegnende hvilede paa dem.

Her byggede de unge kraftige Sønner, af de største Sten som fandtes, et Gravkammer for deres aldrende Fader og Moder, for dem selv, deres Husstand og den hele Slægt. Og Slægten færdedes i Gravrummet gennem lange Tider, og den fri Plads blev efterhaanden snæver og tilsidst for trang, thi vel et halvt Hundrede var allerede stedet til Hvile, de sidst

---

*) Jættestuen blev efter Restaurationen fredlyst.

Afdøde i den snævre Gang, som førte ind til Kamret. Dog Slægten blomstrede endnu, og Ønsket om efter Døden at komme til at hvile i det gamle Gravkammer levede bestandig. Men hvorledes skulde det kunne lade sig gøre? Forstyrre Freden for sine Nærmeste, der hvilede yderst i Gangen, kunde man ikke. Der var intet andet for end at lukke Gangen, skaffe sig Adgang til Kamret ved at fjærne et Par af de store Sten fra dets ene Ende, og skaffe Plads ved at anbringe de Ben af ukendte, forlængst gravlagte, som man vidste fandtes der, langs med Kamrets Vægge, og rømme ud, hvad der laa af ituslagne Gravkar m. m.

Og saaledes vedblev man, indtil Gravskikken efterhaanden blev en anden, og Graven blev lukket med en Jordhøj for ikke mere at aabnes før nu efter Aartusinders Forløb.

Ved det første Overblik kan det vel ikke erkendes, at Tilstanden i den paagældende Grav netop bør opfattes saaledes i Enkelthederne, men det er saadanne Forestillinger om Jættestuernes Afbenyttelse i Oldtiden, som Undersøgeren oftest har Anledning til at gøre sig, efterhaanden som Udgravningsarbejdet skrider frem, og saaledes var det ogsaa ved Undersøgelsen af „*Rævehøj*".

Det skyldes Mejeribestyrer Chr. Olsen i Slotsbjergby, at en Undersøgelse ved en Fagmand blev muliggjort, idet han, straks da han erfarede, at der ved Gravning i Højens Top var funden et stort af Sten omgivet Hulrum, lod Meddelelse herom gaa videre til Nationalmuseet. Dette lod da Jættestuen udgrave ved Forfatteren af disse Linier, et Arbejde, der, i Forbindelse med en paafølgende Istandsættelse,

varede fra 22. Juni 1914 til hin mindeværdige 1. August, da Verdenskrigen udbrød.

I Bunden af Nedgravningen i Højens Top saas et Par smaa Aabninger, som førte ned til et større Hulrum. De var fremkomne ved at fjærne nogle smaa Sten, som havde udfyldt Rum mellem tre paa Række i Nord til Syd liggende meget store Sten. Ved at fjærne endnu en lille Sten blev den ene Aabning stor nok til at en Mand kunde lade sig glide ned i Hulrummet.

Jeg kunde sidde paa Hug under den store Sten, som vendte en Fladside nedad, og ved det sparsomme Lys, som faldt ned gennem de to Aabninger, se en Væg af store Sten nær ved min Side mod Vest. Mod Syd laa der indenfor min Rækkevidde Jord og Smaasten op til Dækstenene, medens Hulrummet mod Nord var saa stort og dybt, at jeg kun lidt efter lidt i det svage Lys kunde gennemtrænge det med Øjet.

I en Afstand af ca. 4 m var Rummet afsluttet med en stor Sten, som vendte en flad Side lige imod mig, og 3 à 4 Bæresten sluttede sig til den fra hver Side. Det fri Rum var her rigeligt 1 m højt. Et graaligt, tilsyneladende løst liggende Jordlag, med ujævn bølget Overflade, røbede Tilstedeværelsen af forskelligt formede Genstande ikke langt under Overfladen. Hist og her stak en Knogle frem, og helt i Baggrunden førte et stort Hul — en Rævegang — ned under en af Bærestenene.

Ræve, Mus og andre Dyr havde her aabenbart haft et prægtigt Palads, som tilsidst ogsaa var bleven deres Grav, hvad mange spredt liggende Knogler vidnede om. Her har de været sikrede mod Menneske-

nes Efterstræbelse — ingen Lysstraale er trængt ind til dem, og ingen anden Lyd har naaet dem, end den, Vanddraaberne frembragte, naar de langsomt, maaske med aarelange Mellemrum, dryppede fra de samme fremstaaende Punkter paa Dækstenene og i Tidernes Løb — medens Stenalderens Folk lærte at støbe den fremmede Blanding: Bronze, medens Udviklingen gik videre og Bronzealders-Manden erfarede om det mærkelige Stof, Jærnet, og lærte at smede det, medens efter Aartusinders Forløb Læren om Christus varslede Middelalderens Komme, og videre indtil Nutiden — imedens vedblev Vanddraaberne at dryppe og frembragte de smaa dybe, dybe, skarpt randede Huller i Jordlaget.

Et Par Meter fra mig i den østlige Stenvæg kunde jeg se Jættestuens Gang forløbende i østlig Retning, og bestemte mig da til først at finde dens Udmunding i Højens Østside, for at paabegynde Udgravningen der.

Med en Dynge af haand- til hovedstore Sten, som naaede op over Gangens yderste Dæksten, havde man i Oldtiden lukket for Jættestuen. Under Stendyngen og udenfor den østlige Tærskelsten var der forinden gravlagt et Menneske, hvis Skelet nu kun var delvis bevaret og trykket itu af Stenene.

Gangen var jordfyldt til Dækstenene. Rummet imellem de to Døre syntes ikke at være benyttet til Gravlæggelse, hvorimod der i den indre Gang, fra den vestlige Tærskelsten til Kamret, fandtes Skeletdele i tiltagende Mængde. Nærmest Kamret var et kun en halv Meter højt Rum efterladt ubenyttet, saa at Gangen praktisk taget var spærret indefra. Øverst fandtes her en Samling Knogler liggende uden ken-

delig Orden i en 75 cm × 45 cm stor Bunke, og omgivne af et tyndt sort til brunligt blødt Lag bestaaende af formuldet organisk Stof, vist ganske uden Indblanding af Mineralier. Knoglerne hørte sammen

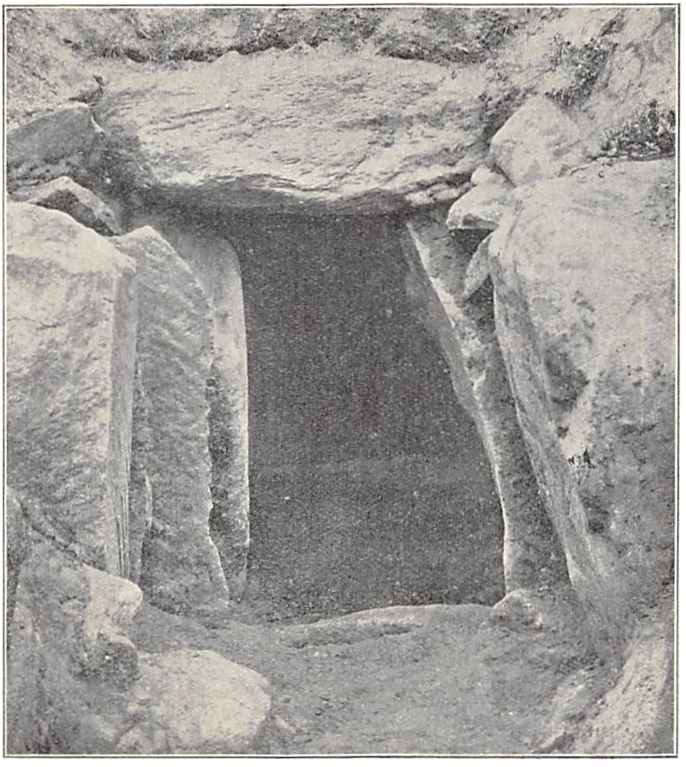

Indgangen til Gravkamret.

til et Skelet, som dog ikke var fuldstændig tilstede, bl. a. manglede Kraniet.*)

*) H. A. Nielsen, Fortsatte Bidrag til vort Oldtidsfolks Anthropologi i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1915, p. 288, Nr. 783.

Noget dybere fandtes nogle Ryghvirvler og Ribben samt et venstre Skulderblad og en udstrakt venstre Arm i rette Stilling til hinanden, men Resten af Skelettet fandtes ikke, i hvert Fald ikke i Forbindelse med de nævnte Dele.

Ved fire Sten, hvoriblandt en Slibesten, paa Række tværs over Gangen og paa dens Bund, havde man

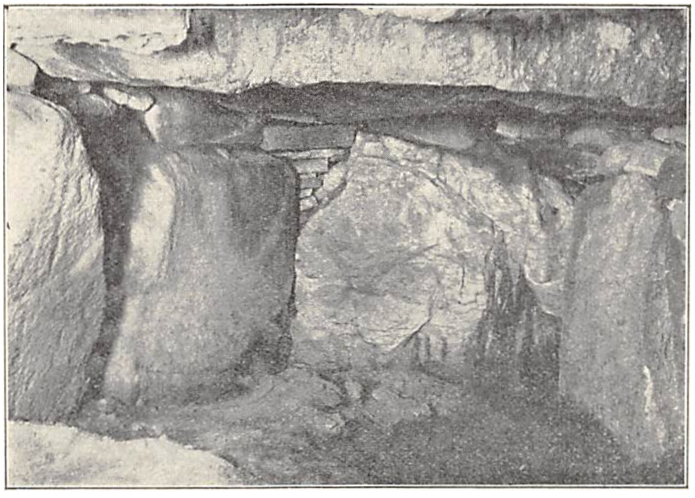

Fra Kamrets Indre (Nordenden).

ligesom taget et lille Stykke af Gangen med ind til Kamret, og her var opstablet en Bunke Knogler, hvoriblandt fire Kranier.

Kamrets Sydende var, som allerede berørt, fyldt op til Dækstenene af Jord og Sten, og saa haardt laa mange af de gennemgaaende haandstore Sten pressede ind under de to store Dæksten, at de kun med Besvær kunde løsnes. Allerede 20—30 cm. under Dækstenene, og under et Par Lag Smaasten,

laa Knogler i Kamrets Længderetning efter dets Midtlinie og langs med Sidevæggene. Paa Grund af den ringe Højde var det umuligt at faa Overblik over Skeletdelene og derved afgøre, om det var Skeletter i uforstyrret Leje eller spredte Knogler, der fandtes her. Nogle af dem laa dog saaledes i Forfølg af hinanden, at det maa anses for sandsynligt at de er nedlagt samlede. De hvilede paa et Lag flade Sten. Forøvrigt var denne Ende af Kamret, i en Udstrækning af omtrent to Meter, fyldt med Lerjord, som øjensynligt kun havde tjent som Fyldemateriale. De to sydligste Bæresten i Vestervæggen, maaske ogsaa de to Endesten, som nu var fjernede, er allerede i Oldtiden bleven trykket saa meget ud af den rette Stilling, at en Sammenstyrtning af Kamret maatte befrygtes, og man har da foretrukket at afgive den Plads, som en indvendig Afstivning med Lerjord vilde optage, frem for at bygge denne Del af Kamret helt om fra Grunden.

I Kamrets Midtparti fandtes et Skelet, liggende paa Ryggen med Hovedet i Nord. Det laa øverst i sort muldet Jord og var slet bevaret. Noget dybere og lidt vestligere laa et andet Skelet ogsaa paa Ryggen, men med Hovedet i Syd og hvilende paa en flad Sten. Den højre Underarm var bøjet ind over Kroppen.

Stablet højt op mod Lerfyldens skraa Side og mod Bærestenene fandtes Dynger af Knogler tæt sammenpressede og uden Jordlag imellem. Nogle Dynger bestod mest af Kranier uden tilhørende Underkæbe, i andre Dynger var overvejende Knogler af Krop og Lemmer. Foran Gangen fandtes saaledes en Gruppe af 6 Kranier, som en Fortsættelse af Kra-

niebunken i Gangen. En halv Meter sydligere, i Hjørnet mellem Bærestenen og Lerbrinken, var 12 delvis fuldstændige Kranier stablet ovenpaa den halve, højre Side af et Skelet. Langs Lerbunken tværsover Kamret var opdynget Legemsknogler med nogle faa

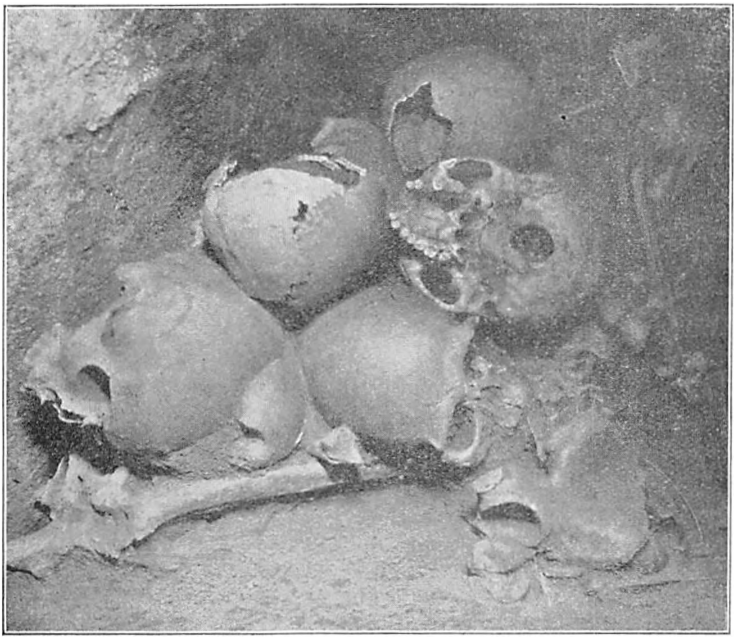

Dynge af Kranier.

Kranier imellem og ved Vestvæggen laa 6 Kranier ovenpaa, og ved Fodenden af, to omtrent fuldstændige Skeletter, som dog bl. a. manglede Hovederne. De laa højt mod Syd ovenpaa Lerfylden og op mod den hældende Sidesten, lavere mod Nord, hvor Lerfylden ikke naaede hen.

Bunke af Knogler.

Et tyndt sort blødt Lag af organisk formuldet Stof laa op over Bendyngerne og sænkede sig ned til og under de lavere liggende Skeletter midt i Kamret. De Knogler, der laa under dette Lag, var gennemgaaende meget bedre bevarede, end de, som laa ovenpaa eller var helt omgivne af det, og Grunden hertil er ikke vanskelig at finde: de fuldstændige Skeletter har her ligget omgivet af Legemets Bløddele og maaske andet organisk Stof som Træ, Klæde el. lign., medens Knoglerne i Dyngerne er bleven samlede efter at Legemerne var fortærede, og ikke er bleven blandet med andet organisk Stof.

Dyngerne maa i det store Hele være frembragte paa en Gang, hvilket fremgaar dels deraf, at der ikke var Jordlag mellem Knoglerne, dels af det hele sluttede Sammenhæng. Kun mellem de to Skeletter ved Vestvæggen og Kraniebunken derovre var der et Jordlag, men det sorte Muldlag saas ikke der imellem, men kun oppe over Kraniebunken. En Jordpaafyldning, foretaget paa et Tidspunkt under Dyngernes Dannelse, maatte nu vise sig som en Lagdeling, men en saadan fandtes ikke. Det vilde paa den anden Side næppe have været muligt at færdes blot nogenlunde uhindret mellem disse højt opstablede Knogledynger, hvis man ikke havde dækket det hele til med Jord, før man atter begyndte at benytte Kamret som Gravrum.

Naar Opdyngningerne da hovedsagelig er foretaget paa en Gang kan det kun være sket samtidig med at Kamrets Sydende er sat ud af Brug. Lerfyld laa under Knoglerne til henimod Kamrets Midte, og under Lerbunken i Kamrets Sydende fandtes Brudstykker af Menneskeben paa Resterne af en stenlagt

Gulvflade, hvilket viser, at man, før Lerbunken blev anbragt, har brugt ogsaa denne Plads til Gravlæggelser.

Man kan nu med disse forskellige Iagttagelser for Øje ret levende forestille sig, hvilke Vanskeligheder der har frembudt sig for Stenalderfolkene, som ønskede fortsat at benytte Jættestuen som Gravsted. Kamrets Sydende truede med at styrte sammen. To Begravelser var foretaget her for ikke længe siden, og mange var forinden gravlagte i denne Del af Kamret. De maatte midlertidigt lægges til en Side for senere at anbringes i den sikre Del af Kamret, som da maatte ordnes om, og Sydenden maatte fyldes halvt med fast Ler.

Om de to Endesten er bleven fjernede ved den Lejlighed, for lettere at kunne fylde Ler ind, kan ikke afgøres. Gangen var maaske da allerede spærret af den sidste Begravelse og Stendyngen derover. Man kan da have aabnet Kamrets Sydende for at faa Adgang gennem den. Der er mange Eksempler paa, at Dolktidens Folk har baaret sig saadan ad.

Efter Opfyldningen blev de to Skeletter anbragte ved Vestvæggen. Lemmeknogler blev lagte langs med Lervæggen. Fra hele Kamret blev Knoglerne samlet sammen og anbragt langs Siderne, ogsaa foran Gangen, og Kranierne opdyngedes derover, hvorefter det hele blev dækket med Jord. Paa Lerbunken var der Plads til nogle Begravelser endnu. Men for at komme til at anbringe noget der maatte de to Dæksten løftes af. Der blev saa lavet et Leje af flade Sten for nogle døde, og det hele dækkedes af Jord og Sten helt op til Dækstenenes Plads.

Hvor ofte Jættestuen er blevet benyttet efter denne

Omordning kan ikke afgøres. De to Begravelser midt i Kamret er de eneste sikkert paaviselig senere, men sandsynligvis maa et mægtigt blødt, helt formuldet Lag af org. Stof, med meget opløste Skeletdele imellem, i Kamrets Nordende, tydes som Begravelser fra denne sidste Periode.

Ialt var der kendelige Rester af 92 Skeletter i *Rævehøj**), men sandsynligvis har der oprindelig været adskilligt flere. Af disse har 39 kunnet bestemmes som mandlige, 17 som kvindelige og 27 var af Børn indtil 18 Aars Alderen. 9 Voksne var ubestemmeligt Køn. Af Børnene var 4 nyfødte, det ene ikke mere end nogle faa Dage gammelt, et andet højst 2 Uger, det tredie og fjerde endnu spædt.**)

Det fremgaar af det foranførte, at der ikke kan siges meget om, hvilke Ejendele den Enkelte har faaet med sig i Graven. I Nærheden af det ene af de to Skeletter i Kamrets Midte laa en Bennaal, ved det andet fandtes intet Gravgods og ved Skelettet udenfor Gangen kun et Par Skaar af Lerkar. Ved det Skelet, som laa øverst i Gangen udenfor Kamret fandtes en Bennaal, en Ravperle og en Tværpil af Flint.

I det sorte Muld i Kamrets Nordende fandtes en lille Hængesten af Skiffer, en Flintpilespids med Flige samt en Naal af Bronze, hvis Hoved er dannet ved at udhamre Bronzen og rulle den op. Naalen viser, at Kamret er blevet benyttet til nær henimod Bronzealderen. Mellem de sammenpakkede Knogler, som ogsaa fandtes langs med Bærestenene i Kamrets Nord-

*) H. A. Nielsen i Aarbg. 1915, p. 282 flg.

**) Samme St. p. 314.

Bronzenaal.

ende, fandtes bl. a. et helt lille Lerkar uden Udsmykning, karakteristisk for Flintdolktiden, og en Bennaal. To andre Bennaale fandtes i en Kraniebunke mod Vest.

Ved Oprømningen har man da lagt noget af Gravgodset til Side sammen med Knoglerne. Ovenpaa Lerbunken i Sydenden og udenfor Knoglebunken har man ved Oprømningen anbragt fem Flintdolke, sandsynligvis alt hvad der paa dette Tidspunkt fandtes af Dolke i Kamret. Endnu en Flintdolk fandtes under Udgravningen ved Skeletdelene højt oppe under Dækstenene.

I Bundlaget i den indre Gang laa bl. a. to gennemborede Hundetænder, som har været anvendte som Hængesmykke, en Tværpil dannet af en sleben Flintspaan og en Bennaal. I samme Lag fandtes i den mellemste Del af Gangen nogle Flintflækker med forskellig Tildannelse og nogle Lerkarskaar.

Ialt fandtes i Gangen: 2 Ravperler, 2 Bennaale, 2 Tværpile, 2 Flintflækker, 1 Flækkekniv og 1 Flækkeskraber, et afskaaret Stykke af en Hjortetak og en Slibesten samt nogle Lerkarskaar, og i Kamret: 3 Ravperler, 5 Bennaale, 2 Pilespidser, 1 Hængeskiffer, 1 Bronzenaal, 1 Benrør, 1 Stk. Harpiks, 1 Lerkar og 5 Skaar. Det er

Bennaal.

tilsammen 36 Genstande, af hvilke de 3 dog næppe har tjent selvstændigt som Gravgods, og nogle Lerkarskaar.

Til mindst 92 Gravlagte maa det siges at være et meget lille Antal og selv om man kun medregner de Voksne bliver det kun en Genstand til omtrent hveranden. Det maa dog findes rimeligt at antage, at hver har faaet mindst en Ting med sig i Graven, naar det en Gang var Skik. En Del Sager kan vel have været af et i Graven forgængeligt Materiale som Træ, Tøj el. lign. Men selv dette forudsat er Mængden af bevaret Gravgods paafaldende ringe, og man kan vanskeligt værge sig mod den Tanke, at noget er fjernet allerede i Oldtiden. Ved en Betragtning af Fundets Karakter og Sammensætning vokser denne Formodning i det mindste til Sandsynlighed. Oldsagerne fra Kamret høre til Stenalderens Slutning: Bronzenaalen, Flintdolkene og de to Pilespidser, Lerkarret og nogle Skaar; men der fandtes midt i Kamret ved dets Bund et Lerkarskaar af en Form og med en Ornamentik, som tilhører en betydelig ældre Tid, om end det langt fra er saa gammelt som visse Skaar, eller endog hele Kar, der undertiden er funden i Jættestuer. Oldsagerne fra Gangen har gennemgaaende et lidt ældre Præg end Kamrets, men kun faa er af en saadan Karakter, at de nøjere kan tidsbestemmes. Et ornamenteret Skaar fandtes i Gangpartiet mellem de to Døre, hvor der ingen Skeletter optoges, nær Bunden. Det er omtrent samtidigt med ovennævnte Skaar fra Kamret. Et andet Skaar var fra en noget yngre Tid, og det ene af de to Skaar ved Skelettet i den ydre Gang tilhører ved Form og Ornamentik

den østdanske Jættestuekeramiks Slutningstid umiddelbart forud for Dolktidens uornamenterede Lerkar.

Der er ialt kun et lille Antal Skaar. De spænder imidlertid over et langt Tidsrum, og hvert af de forskellige Stadier i Ornamentikens og Formens Udvikling er kun repræsenteret ved et eller et Par Skaar. Der vil nu vanskeligt kunne findes en Hensigt med at anbringe Skaar i Jættestuen eller Holdepunkter for den Antagelse, at de „tilfældigt" kan være komne derind. Naar da ikke vægtige Grunde kan anføres derimod tør man gaa ud fra, at de forskellige Skaar repræsenterer ligesaa mange oprindeligt hele Gravkar. Men det vilde være meget mærkeligt, om Lerkar saa sjældent skulde have været anvendte ved Gravlæggelserne indenfor dette Tidsrum, da deres Anvendelse ellers netop er almindelig. Sandsynligvis har der da oprindelig været adskilligt flere, som er bleven fjærnede fra Jættestuen om ikke før saa ved den store Oprømning.

For at bringe et rimeligere Forholdstal i Stand, dels mellem de ældre Lerkar og samtidige Sager af anden Art og dels mellem Skeletter og Gravgods som Helhed, kunde man fristes til at antage, at ogsaa andet Gravgods end Lerkar, af ældre Oprindelse, som det nu ikke mere var Skik at give de Døde med i Graven, kan være fjærnet ved samme Lejlighed.

Jættestuen har tjent mange Generationer som Gravsted, og de sidste, som blev lagt til Hvile der har næppe haft nogen levende Forestilling om de Folks Livsvilkaar, som byggede Graven. Man var forlængst ophørt med selv at bygge Jættestuer, men benyttede traditionelt de gamle Grave, og *„Rævehøj"*

er vel en af dem, der længst er forblevet i Brug, thi ingen anden dansk Jættestue med kun et Kammer har afgivet en saa stor Mængde Skeletrester. Derved og ved Jordhøjens Størrelse udmærker „*Rævehøj*“ sig blandt danske Jættestuer.